

Юсупов Володимир Васильович,
провідний науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та судової
експертології ННІ № 2 Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, старший науковий
співробітник

КРИМІНАЛІСТИЧНІ МЕТОДИ ОГЛЯДУ ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ НА МІСЦІ ПОДІЇ

На сучасному етапі розвитку України значного суспільного резонансу набувають особливо тяжкі і тяжкі злочини, вчинені із застосуванням зброї, гранат, вибухових пристроїв, оскільки їх наслідком є загибель, поранення людей або значні збитки викликані руйнуванням або пошкодженням майна. Аналіз експертної, слідчої та судової практики засвідчує, що «кримінальні» вибухові пристрої постійно удосконалюються, що обумовлює як широке поширення правил безпеки при поводженні з такими об'єктами так і удосконалення криміналістичних методів їх огляду.

При надходженні повідомлень про замінування певного об'єкту, виявлення вибухового пристрою або іншу подію, пов'язану з ним, слідчий організовує охорону місця події, небезпечної ділянки силами наявних нарядів поліції, служб охорони. Здійснюється огороження ділянки виявлення вибухонебезпечного предмета. Проводиться інструктаж учасників слідчо-оперативної групи (далі – СОГ), розподілення ролей кожного в огляді місця події.

У разі виявлення вибухонебезпечного предмета у приміщенні, працівники поліції організовують евакуацію персоналу (мешканців) на безпечну відстань.

Безпосереднє обстеження місця виявлення вибухового пристрою здійснюють спеціалісти-вибухотехніки. До їх прибуття огляд місця події (приміщення, транспорту, багажу тощо) не проводиться.

Спеціалісти-вибухотехніки разом зі слідчим визначають межі огляду та оптимальні маршрути підходу та відходу до місця події. За необхідності даються вказівки щодо розширення меж огляду.

З урахуванням конкретних обставин вирішується питання про необхідність залучення додаткових сил і засобів, захисного спорядження, автотранспорту тощо.

У разі наявності іншого вибухонебезпечного або підозрілого предмета визначається радіус зовнішньої небезпечної зони та, за потреби, надаються рекомендації керівнику органу (відповідальному від керівництва), старшому СОГ щодо її збільшення відповідно до прогнозування можливих зон ураження від вибуху, утворення вторинних осколків і завалів від споруд; визначається радіус внутрішньої небезпечної зони.

Працівники поліції, які задіяні в проведенні огляду місця події, пов'язаного з виявленням вибухових пристроїв, повинні бути забезпечені засобами індивідуального захисту (бронежилети, шоломи тощо).

Розпорядження спеціалістів-вибухотехніків на місці події щодо визначення небезпечних зон для людей, безпечної поведінки та поведіння з вибуховими матеріалами є обов'язковими для всіх працівників поліції.

Спеціаліст-вибухотехнік перед безпосереднім оглядом вибухового пристрою:

- вибирає приміщення і обладнує робоче місце, де проводитиметься огляд виявлених вибухонебезпечних предметів та їх частин;
- готує спеціальну вибухотехнічну і криміналістичну техніку, освітлювальні засоби;
- детально з'ясовує обставини поведіння з вибухонебезпечними предметами до початку огляду, характер пошкоджень і змін, які були заподіяні предмету сторонніми особами й іншими спеціалістами при його обстеженні і знешкодженні;
- визначає послідовність огляду деталей і складових частин вибухонебезпечного об'єкту.

При виявленні вибухового пристрою (який не спрацював або мав призначення вторинного вибуху) вживаються додаткові заходи безпеки, що забезпечують можливість вести детальний огляд вибухонебезпечного предмету і його складових частин без ризику вибуху. У всіх випадках небезпечним є такий стан предмету, коли заряд вибухової речовини і засіб ініціювання контактують один з одним або знаходяться в безпосередній близькості один від одного. У такому вигляді деталі вибухового пристрою не можуть бути піддані криміналістичному огляду, тому слідчий повинен переконатися, чи були спеціалістом-вибухотехніком зроблені конкретні дії, направлені на роз'єднання заряду вибухової речовини і засобу ініціювання. Наприклад, якщо огляду підлягає ручна граната, то її запал повинен бути вигвинчений з корпусу; якщо оглядається протипіхотна міна, то з

її корпусу, залежно від конструкції, повинен бути вилучений підривач.

Слідчий і залучені ним спеціалісти проводять *огляд вибухового пристрою* або вибухонебезпечних виробів *лише після переведення їх у безпечний стан* спеціалістами-вибухотехніками.

Роз'єднання заряду вибухової речовини і засобу ініціювання у всіх випадках повинен виконувати спеціаліст-вибухотехнік з дотриманням запобіжних заходів. Під час цих робіт слідчому, учасникам огляду та понятим необхідно знаходитися на безпечній відстані.

При детальному огляді вибухового пристрою виявляються сліди і мікрооб'єкти. Метою огляду є пошук видимих і слабо видимих слідів рук, волосся людини і тварин, часток ґрунту і рослин, текстильних волокон, слідів знарядь та інструментів. Придатні для ідентифікації сліди рук можуть залишатися на липкій стрічці (скотч, лейкопластир), яка використовується при виготовленні вибухового пристрою. Там же реально виявити волосся і мікрочастинки з тіла, одягу або приміщення, де злочинець виготовлював вибуховий пристрій. У роботі зі слідами, передусім, повинно бути дотримано правило фіксації ознак всіх ідентифікаційних полів, які відобразилися у слідах об'єкта, який ототожнюється.

Деталі вибухового пристрою й інші частини вибухонебезпечного предмету спочатку оглядаються *в статистиці*, а потім беруться в руки з дотриманням загальних криміналістичних правил і прийомів (за ребра, кути та інші місця, де не може бути мікрооб'єктів і слідів рук) та відбувається їх *динамічний огляд*.

Пошук ведеться візуально і з використанням криміналістичних луп різної кратності. Застосовуються різноманітні варіанти освітлення і способи огляду поверхні об'єктів: фронтальне освітлення і огляд під різними точками зору, бічне або тіньове освітлення. Крім того, всі об'єкти оглядаються при ультрафіолетовому освітленні, а також в інфрачервоному світлі, для чого використовуються електронно-оптичний перетворювач, ультрафіолетові лампи і інші наявні криміналістичні засоби. Для пошуку частинок, що мають магнітні властивості, застосовують криміналістичні магніти із змінним положенням робочої поверхні.

Алгоритм дій з фіксації процесу огляду вибухового пристрою:

1) після забезпечення безпеки місце розташування і стан вибухонебезпечного предмету фіксуються відео, фотографічним і графічним способами;

2) після консультацій із спеціалістом-вибухотехніком предмет переміщається в наперед обладнане робоче місце, де за

правилами криміналістичної масштабної зйомки фіксуються загальний вид вибухонебезпечного предмету, стан конструкції вибухового пристрою, його корпусу, камуфляжу, інших деталей і частин;

3) виготовляється схематична зарисовка (схема або ескіз) вибухонебезпечного предмету. На ній відображається стан вибухонебезпечного виробу або знешкодженого вибухового пристрою на момент огляду, фіксуються всі пошкодження корпусу, оболонки заряду, камуфляжу, деталей механізму приведення в дію, які були заподіяні сторонніми особами, або спеціалістом при розкритті предмету і знешкодженні пристрою. На схемі також фіксується точне положення бойка, ударника, замкача, взаємне розташування вибухової речовини і засобів ініціювання, точне положення інших рухомих деталей і частин пристрою. Схема (схематична зарисовка) виконується або в масштабі, або з дотриманням пропорцій по основних деталях пристрою. Дрібні деталі і частини зображаються умовно і нумеруються. У нижній частині схеми даються розшифровка прийнятих позначень і точні назви всіх деталей і частин пристрою.

На наступних етапах роботи на цю схему наносяться умовні позначення знайдених слідів і мікрооб'єктів, тому необхідно наперед передбачити місце на схемі для внесення відповідних записів. Також детально фіксується розташування, стан і взаємне розташування деформованих деталей і частин пристрою, коли огляду підлягають частини вибухового пристрою, знешкодженого фахівцем з використанням дистанційного гідродинамічного руйнівника.

Список використаних джерел

1. Дії поліції у разі виявлення зброї та вибухових пристроїв або слідів їх застосування / кол. авторів; за заг. ред. С. С. Чернявського, О. Г. Рувіна, Б. Б. Теплицького [Текст] : практ. посіб. Київ, 2019. 148 с.

2. Технічні характеристики та матеріальна частина ручних гранат, гранатометів і боєприпасів до них: метод. посіб. / [Луценко С. Г., Приходько Ю. П., Багрій В. П., Васін О. М., Дралюк В. В., Багдасарян Н. К., Коцюрuba В. І., Юсупов В. В., Войтенко М. І., Цвик Л. В.]. Київ : УкрДГРІ, 2018. 291 с.: іл. (Серія «Бібліотека вибухотехніка»).